

*„Új könyvtár virul itt,
tele rendbe rakott tudománnyal.
Fontos, hogy mindent nyitva találj odabent.”*

Tudomány és kutatás a Klimo Könyvtárban

A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 13.

*„Új könyvtár virul itt, tele rendbe rakott tudománnyal.
Fontos, hogy mindent nyitva találj odabent.”*

TUDOMÁNY ÉS KUTATÁS
A 240 ÉVES KLIMO KÖNYVTÁRBAN

A 2014. október 16–17-én rendezett jubileumi
tudományos konferencia tanulmányai

Szerkesztette:
Dezső Krisztina – Molnár Dávid – Schmelczer-Pohánka Éva

Pécs, 2016

A kötet megjelenését támogatta:

Pécsi Egyházmegye

Pécsi Tudományegyetem

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Borítóterv: Gergely Zsuzsanna

Olvasószerkesztő: Fekete Ágnes

Kiadja a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont
és a Pécsi Egyházmegye.

Felelős kiadó: Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes és Dr. Udvardy György

Nyomdai előkészítés: Virágmandula Kft.

Felelős vezető: a Kft. ügyvezetője
www.mandulavirag.hu

ISBN (print): 978-963-429-059-9

ISBN (pdf): 978-963-429-063-6

ISBN (epub): 978-963-429-060-5

ISBN (mobi): 978-963-429-061-2

ISBN (html): 978-963-429-062-9

ISSN: 1587-5202

© Szerkesztők és szerzők

© Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

© Pécsi Egyházmegye

TARTALOMJEGYZÉK

Ajánló (Dr. Fischerné Dr. Dárdai Ágnes).....	7
Köszöntő (Dr. Udvardy György)	9
KÖNYVTÁRTÖRTÉNET – A PÉCSI KÖNYVKULTÚRA A 18–19. SZÁZADBAN.....	11
Monok István: A könyvtárak nyilvánossága a 16–18. században.....	13
Schmelcz-Pohánka Éva: „Mennyire szép odabent! Mily nagy a hírneve kint!” A pécsi püspöki bibliotéka alapításának korabeli ismertetései és recepciói.....	25
H. Simon Katalin: A Szombathelyi Püspökség szerepvállalása Szombathely kulturális életében a 18. század végén.....	47
Kocsis Éva: Mátyás Flórián kutatásai és könyvtára Pécsen.....	61
Gergely Zsuzsanna: Illustrationes – Régi könyves metszetgyűjtemény	89
OKTATÁS- ÉS MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET	97
F. Dárdai Ágnes: Pécsi vonatkozású történelemtankönyvek a Pécsi Püspöki Joglyceumban (1865–1922).....	99
Egyed Emese: A fegyelmezett világ munkása. Daniele Concina a színjátszás veszedelméről.....	113
Boda Miklós: Az Erzsébet Tudományegyetem Könyvtára Balogh Károly (1879–1944) irodalomtörténész és műfordító életében....	129
JOG- ÉS HADTÖRTÉNET.....	147
Kiss Gábor: A 19–20. század kánonjogi műveltsége Pécsen	149
Pókecz Kovács Attila: Huszty István <i>Jurisprudentia Practicájának</i> hatása a 18. századi jogi oktatásra.....	163
Tegzes Ferenc: A <i>Világháború Heti Postája</i> képanyaga. Egy újabb érték a Klimó Könyvtár kincsesládájából.....	177
IRODALOMTUDOMÁNY.....	199
Maczák Ibolya: A méhkirálynő édes uralma. Esterházy Krisztina Jozefa felett mondott temetési beszéd a Klimó Könyvtárban.....	201
Nagy Imre: Az Olvasó, a Cenzor, a Könyvek és „egy gonosz lelkű Pap” (Szerzői szerepek Alexovics Vazul A ‘Könyvek’ Szabados Olvasásáról című könyvében)	209
Hartvig Gabriella – Jankovits László: A bárd és a magyarok. Michael Denis <i>Protepticónja</i> a Klimó Könyvtárban.....	217
A KLIMO KÖNYVTÁR TÖRTÉNETÉHEZ KAPCSOLHATÓ SZEMÉLYEK	243
Borsy Judit: Koller József nagyprépost francia kapcsolatai. Francia levelek a Klimó Könyvtárban.....	245

Hencz Enikő: Mit ajánlhatott Dobai Székely Sámuel Klimó György pécsi püspöknek? Dobai Székely Sámuel könyvtárának kínálata.....	267
T. Papp Zsófia: Agyich István kéziratos versei a Klimó Könyvtárban. <i>Ille vir est, quem Phoebus amat, cui Pallas amica est</i>	277
TÖRTÉNETTUDOMÁNY.....	321
Nagy János: Baranya vármegye követei az 1751. évi országgyűlésen	323
Vitári-Weber Adrienn: Egy főpapi magángyűjteménytől a (nyilvános) múzeum felé. A pécsi püspöki könyvtár numizmatikai gyűjteménye a kezdetektől 1918-ig	335
A KÖTET SZERZŐI.....	385

Tegzes Ferenc

A Világháború Heti Postája képanyaga Egy újabb érték a Klimó Könyvtár kincsesládájából

A kiegyezést követő dualista államrendszer kormányzata nagy erőfeszítést tett az analfabétizmus csökkentésére. A kultuskormányzat a vidéki közkönyvtárak, a népiskolai hálózat kiépítésével nagyságrendekkel növelte meg az írni-olvasni tudók számát. Megnőtt a női olvasók száma, és a polgárosodási folyamattal a városi lakosság – természetesen az iparban dolgozókat is ide értve – mindennapi életében is fontos, egyre nagyobb szerepet kapott az olvasás.¹ Az analfabétizmus csökkenése – 1910-ben a népesség 33,3%-a volt írástudatlan² – maga után vont a kulturális szükségletet, amit már nem csak a könyvolvasással igyekeztek kielégíteni, hanem a mindennapok történéseit is szeretnék volna nyomon követni. A polgárosodó lakosság igénye megnőtt a sajtó iránt. Ezt felismerve jutott a sajtó korszakunkban monopolhelyzetbe. Információkat áramoltatott, és ez által alakította a közvéleményt. Amíg a kiegyezés körüli időszakban Magyarországon 200 újság és folyóirat jelent meg, ez a szám 1913-ra, az utolsó békeévre már megtízszereződött. Ezeknek háromnegyede magyarul jutott el a széles néprétegekhez. „*A nagyvilág betört a falvakba és a szegény emberek otthonába is.*” De nemcsak olvasók körének látásmódja tágult ki, de az általuk hozzájutott információk továbbadásával még szélesebbé vált azok köre, akik látásmódját így, közvetve a sajtó befolyásolta. „*A sajtó az egész társadalom gondolkodás- és életmódját átalakította.*”³ Különösen akkor vált a sajtó, mint hírforrás hatékonyabbá, amikor már nemcsak előfizetés útján lehetett hozzájutni, hanem megengedték a sajtótermékek utcai árusítását is, az úgynevezett kolportázst.⁴ Mindehhez az alapot az ehhez szükséges infrastrukturális fejlődés teremtette meg. A MÁV kezelésébe került a vasúti vonalak túlnyomó többsége. A vonalak sűrűsége megközelítette a nyugat-európai államokét. A helyi vonalak kapcsolódása az országos fővonalakhoz szintén szaporodott.⁵ A hírközlés fejlődése maga után hozta a telefon és távíró vonalak kiépítését, miáltal a fővárosi tudósítók könnyebben, és ami a fő, gyorsabban informálhatták a legfrissebb, fontos-kevésbé fontos hírekről a vidéki sajtószervezőket. Modernizálódott a postaszolgálat. A vasutak fejlődésével, a postakocsiknak a vasúti szerelvényekhez való kapcsolásával a fővárosi sajtóanyag el tudott jutni a tájékozódás iránti igényében növekvő

¹ CSÁSZTVAY 2001. 170-171.

² ENDREFI 2007.

³ SÁSDI

⁴ BUZINKAY 1993.

⁵ GERŐ 2014. 55-56.

olvasóközönséghez.⁶ Mindezek alapján, nem meglepő, miszerint „míg a kiegyezés idején 200, addig az utolsó békeévben már 2000 (!) különféle hírlap jelent meg”.⁷

Az 1914-ben kitört világháború, vagy, ahogy a kortársak még nevezték, „a Nagy Háború”, érthetően megnövelte a hírek, az egész Európára kiterjedő harcokról szóló beszámolók iránti igényt.

A harctereken történt eseményekről, az itthon lévők elsősorban és leginkább a sajtóból értesülhettek. A sajtó azonban, akár a naponta megjelenő országos vagy helyi újságok, akár a heti képes újságok, mint pl. az 1854-ben megindult *Vasárnapi Újság*, vagy az 1895-ben megindított *Tolnai Világlapja*, csak „nagyon szőrmentén” és a mindenkorai cenzúra előírásainak megfelelően adhatott hírt. A cenzúrának erre alapos okot szolgáltatott, hogy az elhúzódó háború miatti negatív hangulatot legalább a háttérben kellett valamilyen módon mérsékelni. Mert a harctereken a „katonák lelkesedése és a háborúba vetett hite már nem sokkal az első harcok után megkopott.”⁸

A harcok elhúzódása után már szó sem volt arról, hogy „mire lehullanak a levelek, itthon lesznek a katonák”, s kiderült, hogy ez a háború „nem amolyan 'vad és férfias kiruccanás', hanem szörnyű, visszafordíthatatlan következményekkel járó eseménysorozat, ami a teljes világot megváltoztatja.”⁹

A haditudósítások módszerében, formájában új jelenségként került a sajtóba, hogy már képes beszámolók is megjelentek a kiküldött haditudósítók jóvoltából. A cenzúra természetesen „rátette kezét” a frontokkal, harci cselekményekkel kapcsolatos fotókra, és minden olyan illusztrálásra szánt képi forrásanyagra is, amelyet morálisan veszélyesnek tartott a háborús lelkesedés csökkenése miatt.

A háborús események, a harctéri történések megörökítése nem a 20. század találmánya. A kőkorszak sziklarajzaitól kezdve az ókoron át találkozunk ezekkel a törekvésekkel. Azonban csak a krími háborútól kezdve beszélhetünk arról, hogy az otthoniak, a békés polgárok nyomom követhettek hadieseményeket, „amelyet – minden borzalmával együtt – részletesen és sorozatokban örökítettek meg az utókor számára.”¹⁰

Ami az amerikai polgárháborút és a párizsi kommünt bemutató fényképezéstől megkülönböztette a korszakunkat bemutató képek készítésének technikai hátterét, az az, hogy erre az időszakra a technikai fejlődés biztosította azt, hogy ne csak a profik kezébe kerülhessen fényképezőgép. A filmtekerceket használó, kis hordozható Kodak és más gépek, a megfelelő lencsékkel, szélesebb körű témák megörökítését tették lehetővé. Az amatőrökön értendő elsősorban a tisztek, akik anyagilag megengedhették maguknak a most már olcsóbbá vált, egyszerűbben, könnyebben használható eszközök beszerzését. De ugyanakkora tartalékosként bevonult civilek kezében is sokszor elkattant a fényképezőgép.¹¹ Így a békésebb, „lövészárkon belüli-mögötti” pillanatok megörökítésére is sor került. Több, elsősorban a frontvona-

⁶ FÓNAGY 2001. 410.

⁷ GERŐ 2014. 58.

⁸ CENZÚRA 2014. 107.

⁹ KATONA-SZARKA 2014. 16.

¹⁰ KÜRTI 2004. 29. A háborús fotografálás, illusztrálás történetét az első világháború befejezéséig mutatja be a tanulmány. Mi is ebből a tanulmányból vettük a témánkat érintő gondolatokat.

¹¹ KÜRTI 2004. 30-31.

lon készült képeknél olyan érzése-meglátása alakul ki a szemelőnek, hogy a fényképezőgép kedvéért, az egyébként megtörténni szokott cselekvéseket még egyszer lejátszva, beállítva, mutatják be. (Az utóbbi tízegynéhány évben kiadott publikációk képanyagának jelentősebb része, a hivatásos fényképészek által készített képek, annak idején nem kerültek a sajtó hasábjaira, a cenzúra „jóvóltából.” A később közlésére került fényképanyag nagyon sok esetben a hagyatékokból előkerült, múzeumokba, könyvtárakba bekerült fényképanyagot tartalmazza.)

Azonban a cenzúra hatékony működése folytán az olvasóközönség a nyilvánosságra került fotókon nem láthatott olyan jeleneteket, amelyek megörökítették volna a katona halálának pillanatát a maga tragikus valóságában, nem láthatták a lövészárkok temetetlen halottait, vagy ha igen, az mindig az ellenségé volt. „A tömegsajtóban is úgy ábrázolták a háborút, mintha a katonák csak piknikezni mentek volna. Ha mégis a háború borzalmait akarták ábrázolni, akkor tönkre ment ágyúkat, kilőtt hüvelyeket és rommá lőtt épületeket mutattak be.”¹² Ebből adódott, hogy bármennyire is sok fényképész vonult be katonának, és ment a frontra, az itthoni olvasóközönség nem sokat láthatott a háborús valóságból, a harcterek borzalmaiból. A legtöbb kép az arcvonal mögötti életet mutatta.¹³ „Előszeretettel nyomtattak képeket, amelyeken a katonák tisztálkodtak, a csapatok előrenyomultak, valamint a hídverések, a lőállások láthatók, amelyek – a helyszínt leszámítva – egy békebeli gyakorlatozás közben is készülhettek volna.”¹⁴

Az itthon maradottak – szinte nem volt olyan család, akit ne érintett volna közvetlenül a háború, még ha nem is a területünkön zajlottak a harctéri események – ki voltak éhezve a hírekre. Az újságkiadók, nyomdák példányszámaikat meg tudták sokszorozni, s ha lehet, más módon is igyekeztek kihasználni gazdaságilag a helyzetet.

Nem történt ez másként Pécsen sem. 1914. november 20-án kelt Wessely Antal, a Wessely és Horváth Nyomda (telephely: Pécs, Munkácsy Mihály utca 9.) egyik tulajdonosának beadványa Pécs város polgármesteréhez:

„Alulírottak tisztelettel bejelentjük, hogy egy hetenként megjelenő társadalmi lapot alapítunk.

1. A kiadó Wessely Antal nyomdatulajdonos, pécsi lakos, lakik Munkácsy Mihály utca 9.
2. A felelős szerkesztő Linder Ernő hírlapíró, pécsi lakos, lakik Perczel utca 10.
3. A lapot a Wessely és Horváth könyvnyomda Munkácsy Mihály utca 9 szám alatt levő helyiségében állítjuk elő.
4. A lap címe: A Világháború Heti Postája, alakja kvart nagyságú, hetenként jelenik meg Pécsen előre meg nem határozott napon.

5. A lap kizárólag társadalmi jellegű, politikával nem foglalkozik.
A terjesztés a nyomda Munkácsy Mihály utcai helyiségéből indul meg.”¹⁵

A polgármester a bejelentést 1914. december 1-jén tudomásul vette.¹⁶ 1914. december 4-én Wessely Antal utcai árusításra kért engedélyt a polgármestertől, amit

¹² GORDA é.n.

¹³ GORDA é.n.

¹⁴ KÜRTI 2004. 35–36.

¹⁵ MNL BaML E-72/1916. (1914/33510.)

¹⁶ MNL BaML E-72/1916. (1914/33510.)

december 5-én meg is kapott.¹⁷ Azonban az egész országra kért utcai árusítási kérelmét – amit 1914. december 7-én nyújtott be a polgármesterhez –, a belügyminiszter 1915. január 4-én kelt válaszában nem találta teljesíthetőnek.¹⁸ A felelős szerkesztői feladatot Wessely Antal vette át Linder Ernőtől, az 1915. december 31-i bejelentés szerint.¹⁹

A hetilap első száma 1914. december 6-án jelent meg, 16 oldalon, 20 filléres árban, majd a terjedelem csökkentése folytán – először 1915. május 30.-tól, 12 oldalon, majd 1915. július 18.-tól, 8 oldalon – már csak 12 fillérbe került.²⁰

1 kép – A Világháború Heti Postája 1. számának fejléce

A szerkesztők természetesen programot is adtak a lapnak:

„A mai nappal világgá röptjük lapunkat. Elindul a Világháború Heti Postája a harcterek fel, aminthogy ellátogat az ország minden részébe az egyszerű földszintes és emeletes házakba is, hogy elvigye az itthon maradottak szeretetét és üzenetét a táborba s ugyanazt, vissza is hozza a hadrakelt seregtől, azoktól a vitézen harcoló hős magyar fiúktól, akik felé most mindnyájunk gondolata száll.

Amikor a mai nehéz időkben a Világháború Heti Postáját útjára bocsátjuk, két vezérlő szempont lebeg a szemünk előtt. Az egyik: ápolni és éleszteni a hazaszeretetet és lelkesedést terjedő tűzét! A másik: mélyebbé és közvetlenebbé tenni az érintkezést a hadrakelt sereg és az itthon maradottak között. Egy olyan lapot akarunk adni, amelybe mindenki írhat, aki hazáját szereti. A Világháború Heti Postája elviszi és elhozza az üzeneteket. A táborból jött minden levél, kép, vagy rajz, amely a hadműveletek érdekeit nem érinti, helyet talál ebben a lapban. Közöljük a beküldött hősök arcképsorozatát. Meghallgatunk mindenkit, aki nálunk kopogtat. A táborban lévőknek és az itthon maradottaknak szívesen és díjtalanul adunk útbaigazítást, tanácsot és közvetítjük minden tudakozódását.

¹⁷ MNL BaML E-72/1916. (34389/1914.)

¹⁸ MNL BaML E-72/1916. (724/1915.)

¹⁹ BMN BaML E-72/1916.

²⁰ PEK TGYO KK – R 1056

Hetenkint rövid összefoglalásban hírt adunk a világháború legfrissebb eseményeiről. Minden számban új és érdekes képeket hozunk. A Világháború Heti Postája nyomtatott és megörökített emléke marad a mai világrengető idők nagy eseményeinek.

Nekünk itt a szerkesztőségi asztal mellett kevés dolgunk lesz, mert ezt a lapot a táborból fogják írni, és az itthon maradottak tudakozódásai fogják megtölteni. De, akárhogy is lesz, a Világháború Heti Postájának minden szavát hazaszeretet fogja diktálni. A letíporhatatlan, örökéletű magyar nemzetben való szent hitünknek kiapadhatatlan forrása fakad az ezeréves történelemből, ez a forrás táplál bennünket itthon, minthogy táplálja a magyar fiúk lelkét a fedezékek alatt, a viharverte lövészárkokban, vagy az ellenség puskatúzáiban. S valahányszor a Világháború Heti Postája a táborba jut, azt akarjuk, hogy holt betűiből életre keljen a békét, boldogságot és fényes diadalt ígérő, minden ellent legyőző – lelkes hazaszeretet!”²¹ Alatta pedig a bekeretezett felhívás, miszerint aki örömet akar okozni másoknak, úgy a kiadóhivatalnál megrendelheti a sajtóterméket.

A megjelenést hírül adó, Wessely Antal érdekltségébe is tartozó *Dunántúl* című helyi napilapból megtudhatta az olvasó, hogy az új sajtótermék tiszta jövedelméből 5% a Vöröskereszt Egylet javára lesz fordítva.²²

Amennyire igaza lehetett még a háború elején annak a régi mondásnak, miszerint „minden kárban van haszon”, a háború elhúzódása, és ami ezzel járt, a hátszág gazdasági kimerülése, a nyersanyagok tekintetében is, a mondás már nem állta meg a helyét a mi heti sajtónk esetében. A kormányzat egyre jobban a saját irányítása alá vonta a közellátás irányítását a különböző „központok” létrehozásával. Így az 1916-ban létrejött az Újságpapír Központ a papírbeszerzést és a szétosztást irányította. Csökkentette a sajtótermékek példányszámainak oldalait, megszabta az egyes rovatok és hirdetések arányait.²³

Valószínűleg a takarékoság volt az oka, hogy csak az 1914. december 27-én megjelent karácsonyi szám fejléce volt piros, ünnepi színt hordozó. Az 1915. évi, karácsony közeli számok már hétköznapi, fekete színű fejléccel jelentek meg.

A papírellátás beszűkülése arra készítette a kiadót, hogy a *Világháború Heti Postáját* 1916. február 6-án megjelent utolsó számával megszüntesse. (Konkrét forrást nem sikerült találni a megszűnés okára, de ez a legvalószínűbb magyarázat, az előbb említett okok miatt.)

A sajtótermék eljutott a frontokra is. Erről tanúskodó propagandakép megjelent az újság 1915. szeptember 26-ai számának első oldalán. A pihenőben lévő katonák körbe ülve-állva egy ládaszerű alkalmatosságot, kezükben tartva a lapot. Egyébként a lap népszerűségére jellemző, hogy a vöröskeresztes gyűjtések során, amikor a frontokra természeti adományok eljuttatása volt a cél, az olvasnivalók közé bekerült a *Világháború Heti Postája* is.²⁴

A képanyagot nem szabad a mai, jó minőséghez szokott szemmel nézni. A megjelent fényképanyag minősége természetesen tükrözi az újságpapír minőségét.

²¹ VHP 1914.12.06. 3.

²² D. 1914. november. 29. 7.

²³ MUCSI 1984. 196.

²⁴ D. 1916. január 4. 4.

Nem élesek, ez alól kivételek a személyekről készült arcképek. Sok fénykép a harc-terre kiküldött hadifestők műveiről készült. A helytörténet és a hadizsákmány-kuriózum körébe soroltak kivételével a fényképanyagot a *Világháború Heti Postája* más sajtótermékekből vette át. (Amit eddig sikerült kideríteni, az az, hogy a *Világháború Képes Krónikája* című, 1914. október 11-től, vasárnaponként Budapesten megjelenő periodikából vett át hetilapunk képanyagot. A sajtótermék utolsó száma 1916. április 30-án jelent meg. Azonban, mivel a nyomda-kiadónak nem maradt fenn iratanyaga, nem állt módunkban az összes képanyag forrását beazonosítani.)

A képanyag tárgyköre széles skálán mozog: Az orosz trén lovának ábrázolásától a világháború egyik legfélelmetesebb fegyveréig, a 42 cm-es mozsárágyúig, az államfők, hadvezérek arcképeitől a sorállományú hősi halott közvitézig. A képanyagban helyet kapott a karikatúra is.

A képanyag csoportosítására a következő tematikát találtuk megfelelőnek. A könnyebb áttekinthetőség miatt betűrendbe tettük: foglyok élete, gyász ábrázolása, haditechnika, hadizsákmány-kuriózum, hadseregek-fegyvernemek, hátszói események, helytörténet, karikatúrák, szárazföldi hadi események, személyek, települések, tengeren történt hadi események, térképek, a *Világháború Heti Postája* reklámozása.

Mint látjuk, a képanyag témaköre kiterjed a fronteseményekre és a front mögötti életre is. Mindezt természetesen a cenzúra elvárásainak eleget téve, a „szelídebb” oldalt előtérbe helyezve igyekeztek bemutatni a történéseknek. De így is, a figyelmes szemlélőben azért kétségeket ébreszthetett a háború „értelmes” voltába!

A korabeli sajtóban közzétett képanyagokról szóló, 2014-ben megjelent megállapítás sorait vonatkoztathatjuk a *Világháború Heti Postájában* közzétett képanyagra is.

Eszerint „A protokoll-látogatások a fronton, a trónörökös, majd az uralkodó és kísérete a katonák között elsősorban a lelkes hangulat fenntartását szolgálta. A felszerelést, a komoly harci eszközöket bemutató képek az erőt demonstrálták. a csapatok mozgása, az elfoglalt területeken és gyakran lerombolt településeken átvonuló rendezett csapatok látványa, vagy a foglyul ejtett ellenséges katonák csoportja a győzelembe vetett hitet erősítette. A csapatok állomáshelye, az esetenként takarosan kialakított táborok, az üldögélő, beszélgető, kvaterkázó katonák képe a háború tragikumát próbálta ellensúlyozni. A sebesült katonák, a katonakórházak bemutatása mosolygó, keményített kötényes ápolónőkkel ugyanezt szolgálta. A lövészárkok képe, az ott épp szolgálatot teljesítő, a rossz időjárással hóban-sárral dacoló katonák látványa már az események komor oldalát mutatja, ahogy a kisebb számban fennmaradt halott katonát, katonákat ábrázoló felvételek is.”²⁵

A képanyag szövegek közé szerkesztése nem minden esetben vonatkozott az adott szövegkörnyezetre. Nagy valószínűséggel, amilyen képanyag rendelkezésre állt, azok kerültek az adott oldalra. Ez alól csak ott találkozunk kivétellel, ahol személyek arcképeit közlik. A képaláírások általában egy-két magyarázó mondatot tartalmaztak. Kivételt képeznek azok a képek, ahol a haditechnikai eszközöket mutatják be. Itt a laikusok részére is érthető magyarázó szöveget kap az olvasó.

²⁵ KATONA-SZARKA 2014. 10.

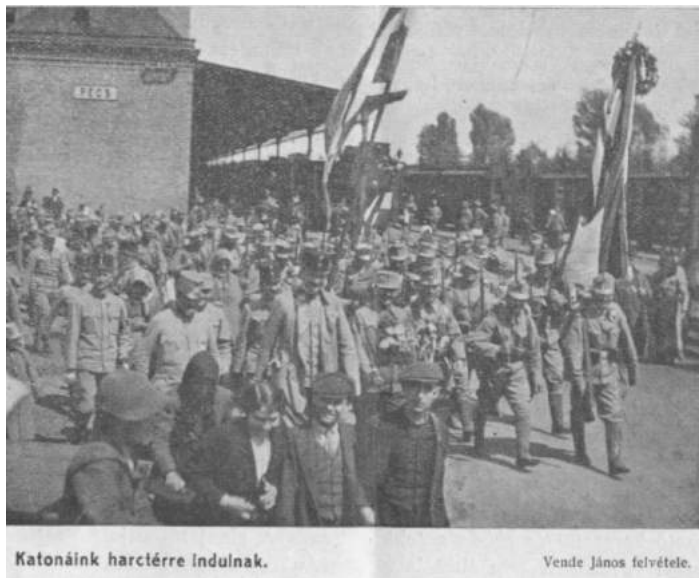
A szerkesztőség vagy nem jutott hozzá elég új képanyaghoz, ennek oka lehet az anyagiak hiánya is, vagy a nem kellően kiépített tudósítói-fényképész hálózat volt az oka (mivel a szerkesztőség irattára nem áll rendelkezésünkre, ezt nem tudhatjuk), vagy kényelmesebb volt újból elővenni a már meglévőt, de tény, hogy a már egyszer leközölt fényképeket újra közlésre bocsátotta, más aláírással. Ezt a szerkesztőségi politikát a szövegkörnyezet nem indokolta. Ez alól a térképek kivételek voltak, ezeknél az aláírás maradt.

Egy esetben kapunk híradást a fényképek forrásáról. Ez a hadizsákmánykuriózum körébe sorolt képsorozat esetében áll fenn. Itt a képaláírásból tudjuk meg, hogy egy H. betűvel jelzett, pécsi zászlós juttatott el a szerkesztőséghez a szerb frontról, egy elesett szerb tisztnél talált filmeket. (Ez példa arra, hogy a fényképezés hódított máshol is. A képaláírás szerint a filmtekercs kidolgozott állapotban volt.)

A közölt 221 darab kép aláírásai között mindössze csak két személy nevét találhatjuk, mint akik a közölt képet készítették: Selényi Miklós és Vende János.

Az ismertetésre kerülő képanyagot az adott tematikán belül időrendben mutatjuk be. Egyedül a helytörténet körébe tartozó képanyagot közöljük le teljes egészében, a többi témából válogatott leírást adunk. A pécsi, baranyai hősi halottakról és eltűnt személyekről közzétett képek közül csak egyet közlünk le, annak különleges okából. A képeknél zárójelben adjuk a megjelenés dátumát.

Helytörténet

2. kép – Frontra indulás

A Monarchiában szokás volt, hogy az úgynevezett háziezredeket – az illetékes közigazgatási törvényhatóságok területén kiegészített ezredeket – időnként a birodalom területén máshová helyezték. Pécssett az 52. Frigyes főhercegről elnevezett közös gyalogezred, a 19. honvéd gyalogezred, a 8. honvéd huszárezred állomásozott. Így történt, hogy a mozgósításkor éppen a székesfehérvári 69. (később Hindenburg nevét is viselő) gyalogezred állomásozott városunkban. Ennek a pécsi vasútállomásra érkezését láthatjuk. A képnek két szempontból van forrásértéke. Míg hasonló felvételeket a korabeli sajtókban többször közöltek, és csak az aláírásból derült ki, hogy melyik helység vasútállomásán készült, itt egyértelműen látszik az állomás neve. A felvétel másik érdekessége, hogy a csapat a felkoszorúzott ezredzászlóval vonul a harctérre. Az ilyen jellegű képeket nem sokáig volt mód leközelíteni, mivel a hadvezetőség 1916-ban megtiltotta úgy az ezredzászlók, mint az úgynevezett menetzászlók frontra vitelét. Az indoklás az volt, hogy a csapatok harctéri mozgását akadályozta, az ellenség információt kaphatott a csapatok létszámáról. A kép készítője Vende János.²⁶

3. kép – Búcsúzás

Ugyancsak a pécsi állomás látható, ahogy a már a vonatra szállt katonaságot búcsúztatják. A kép készítője szintén Vende János.²⁷

²⁶ VHP 1915. július 11. 1.

²⁷ VHP 1915. július 25. 1.

A pécsi Ágoston-terti tartalékkórház önkéntes ápolónői.

Felülről balról jobbra: Notter Jenőné, Bíró Józsefné, Katona Jánosné, dr. Tichy Ferencné, Makay Istvánné, Blüh Samuné, Decleva Vilmosné, Justus Mihályné, Scholz Gyuláné, Girardi Józsefné, dr. Krausz Jenőné, Kindl Józsefné, Tichy Odönné, Kisasszony Gézáné, Kovács Pálné, dr. Gál Jenőné, Mihálffy Lilly, Schaffer Belly.

4. kép – Önkéntes ápolónők csoportja

Az 1914. augusztusi eleji általános mozgósítással szinte egy időben „A Magyar Szent Korona Országai Vörös Kereszt Egylet Pécsi Fiókja” önkéntes ápolónői tanfolyamot hirdetett. Erre Pécs hölgyei szép számmal jelentkeztek. Ők a város társadalmának középrétegéből kerültek ki: az iparban, kereskedelemben, pénzintézetekben, hivatalokban dolgozók családtagjai voltak. Városunk iskoláit, egyleteinek tágasabb helyiségeit berendezték a sebesültek ellátására. Egy ilyen csoportképet láthatunk az Ágoston-terti elemi iskolában berendezett tartalékkórházban szolgáltatást teljesítő önkéntes ápolónőkről. Forrásértékét az adja, hogy rajta szereplő hölgyek közül a családfakutatók megtalálhatják a felmenőiket, illetve a szociális érzékenységre is rávilágít a szereplők társadalmi összetétele. A könnyebb eligazodás végett le is írjuk a rajta látható személyek neveit (felülről, balról jobbra): Notter Jenőné, Bíró Józsefné, Katona Jánosné, dr. Tichy Ferencné, Makay Istvánné, Blüh Samuné, Decleva Vilmosné, Justus Mihályné, Scholz Gyuláné, Girardi Józsefné, dr. Krausz Jenőné, Kindl Józsefné, Tichy Odönné, Kisasszony Gézáné, Kovács Pálné, dr. Gál Jenőné, Mihálffy Lilly, Schaffer Belly.²⁸

²⁸ VHP 1914. december 6. 12.

5. kép – Téli holmik a katonák részére

Amikor kiderült, hogy a frontra küldött katonáink ősze nem jönnek haza, hanem a tél is kint éri a harctéren őket, és a hadvezetőség nem volt felkészülve a téli hadjáratra, a lakossághoz fordultak meleg ruhák gyűjtésére, téli holmik készítésére. Pécsen a főispán irányításával, a főispáni hivatal aktív közreműködésével folytak ezek a munkák. A kép ezt a pillanatot ábrázolja. Középen a szakállas-bajszos férfi Visy László, a város főispánja.²⁹

6. kép – Besztercei hadikórház

²⁹ VHP 1914. december 13. 9.

„A Magyar Szent Korona Országai Vörös Kereszt Egylet Pécsi Fiókja” még 1913-ban határozta el, ha úgy alakul a hadi helyzet, egy osztagot állít fel, amelynek a sebesültek front mögötti ellátása lesz a feladata. Az ötlet megvalósítására 1914. november 7-i indulással került sor. Az osztag több állomáshely után 1914. december 18-án érkezett az erdélyi Besztercére, ahonnan 1915. március 4-én indultak tovább. A kép a besztercei állomáshelyük körtermét ábrázolja.³⁰

7. kép – Zsákmányolt ágyú a Széchenyi téren

A Pécsen 1914 augusztusában megalakult Segélybizottság a hadbavonultak hátramaradottjai részére segélyezési akciókat szervezett. Ennek egyik részét képezte a Monarchiában először megnyíló „Harctéri Kiállítás”. Itt a frontról visszajött személyek által beadott tárgyak nyertek elhelyezést. A rendezők kérték a hadvezetőséget, hogy a szerbiai harcokban zsákmányolt ágyúkból juttassanak el egyet a kiállításra. Erre ígéretet is kaptak, de különféle akadályok miatt az ágyú csak 1915 elején érkezett meg. Ekkor már a kiállítás bezárta kapuit, így a Széchenyi téren került a nagyközönség elé az ágyú. A közölt fénykép ezt ábrázolja. Forrásértékét a háttérben még ekkor látható két dolog is adja: egyik a Cisztercita Főgimnázium falához kapcsolódó építmény és a nyomókút. A nyomókút a téren ekkor még meglevő piac vízszükségletét biztosította.³¹

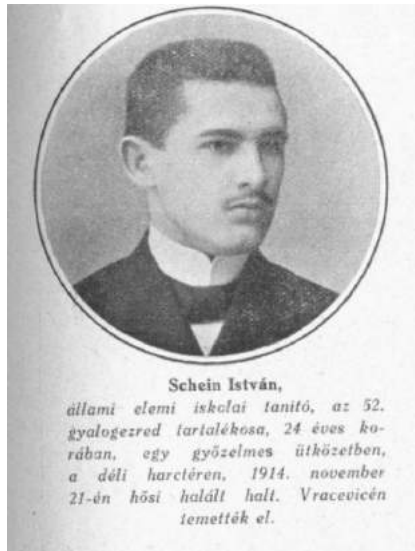
³⁰ VHP 1915. január 24. 9., VÍSY 1999. 304., 307.

³¹ VHP 1915. augusztus 8. 6.

8. kép – Orosz foglyok Pécsen

A galíciai harcok során sok orosz hadifogoly került a Monarchiába. Őket különféle fogolytáborokban helyezték el. Mivel a bevonulások miatt a hátszágban több munkaterületeken is nagyfokú munkaerőhiány lépett fel, pótlásukra alapos indok alapján, igénybe lehetett venni a hadifoglyokat. Ezzel a lehetőséggel városunk is élt. Egy ilyen csoportot ábrázol a kép.³²

9. kép – Schein István, pécsi hősi halott tanító

³² VHP 1915. szeptember 19. 1. Feladat lesz, kideríteni, hogy hol készülhetett a kép.

Schein István, a Felsővámház utcai Elemi Iskola tanítója 1914. november 21-én halt hősi halált a szerbiai fronton. Kollégái elhatározták, hogy emléktáblát állítanak neki. Ezt az iskola falán helyezték el. Tudtunkkal ez volt az első és egyetlen ilyen jellegű, egyedi emléktábla városunkban.³³

10. kép – D'Annunzio olasz költő karikatúrája

Gabrielle D'Annunzióról megjelent karikatúra példa lehet arra, hogy a nagypolitika hogyan változtathatja meg egy személyről alkotott felfogást. D'Annunzio, aki 1863–1938 közt élt, Olaszország nemzeti költőjének számított. A korabeli magyar sajtó egyenesen olasz Petőfinek nevezte. Több művét is megjelentették hazánkban. 1915 februárjában is, a *Tevan könyvtár* sorozat részeként kiadták *Pescarai novellák* címmel egy kötetét.³⁴ Miután Olaszország felrúgta a hármasszövetséget, majd az Antant oldalán belépett a háborúba 1915 májusában, a magyar sajtó egyenesen D'Annunziónak tulajdonította ezt a lépést. Ezt követően jelent meg a *Világháború Heti Postájában* a karikatúra a költőről, egy Olaszországról szóló gúnyverssel körbe ölelve. A karikatúrát nagy valószínűséggel a városunkban már neves festőnek számító Gebauer Ernő készítette. Feltevésünket arra alapozzuk, miszerint a folyóiratot díszítő illusztrációk is az ő keze munkái.³⁵

³³ VHP 1915. február 14. 9. D. 1915. január 19. 3.

³⁴ PN 1915. február 14. 11.

³⁵ VHP 1915. szeptember 5. 5.

A fronttal összefüggésben készült fotók

A hírközlés képi megjelenítésében természetesen ebben az időszakban a legfontosabb a harctereken történetekkel kapcsolatos összefüggések közelebb hozása a polgári lakossághoz. Ez különösen nálunk volt fontos, mivel térségünket elkerülték a követlen harci cselekmények, de valamilyen módon mindenki érintett volt. A rendelkezésünkre álló terjedelmi korlátok miatt csak szöveges módon tudjuk érzékelteni a képanyag sokszínűségét.

Haditechnika

Az újság igyekezett megismertetni olvasóit a legújabb harci eszközökkel. Természetesen a szövetségesek hadiarzenáljából mutatta be azt a „félelmetes” haditechnikát, amivel győzedelmesen le lehetett küzdeni az ellenség ellenállását.

A szárazföldi harcoknál így került sor a csehországi pilseni fegyvergyárban készített, s a Monarchia egyik nagyon hatékony fegyverének számító, 30,5-es mozsárágyújának megmutatására, amit már motorikusan mozgattak, nem lóvontatással.³⁶ De bemutatatták ennek romboló hatását is egy szétlőtt erőd képében.³⁷ A másik, még hatékonyabb rombolást véghezvivő mozsárágyúval is megismerkedhetett a korabeli olvasó. Ez a németországi Krupp-művekben készített 42-es mozsárágyú. Ezt már csak vasúton történő mozgatással lehetett eljuttatni a felhasználás színnyelére. A katona humor „kövér Bertának” nevezte el, a fegyvergyár akkori tulajdonosáról, Krupp Bertáról. A közölt kép a lövedéket ábrázolja, mellette egy átlagtermetű hölgy áll, összehasonlításként, oldalán pedig a mozsárágyú adatai.³⁸ A közelharc ekkor létrehozott hatékony eszközét találhatja az olvasó a kézigránát szakszerű leírásában, melyet a fegyver precíz metszetrájzával kísérvé mutat be az újság. Ugyanezen az oldalon használat közben is látható.³⁹ A lovasrohamok és a gyalogos támadások elleni nagyon hatékony fegyvert is bemutatattak. Két gépfegyverrel ellátott osztag szerepel a képen, eléggé beállított pózban.⁴⁰ A gépfegyverek szállítási módját is láthatjuk, amint szétszedett állapotban, lovakra felmálházva szállítja az osztag a Dolomitokban.⁴¹ A vasút harci cselekményekben való felhasználására példa a Monarchia páncélvonata, amely a most már egész Európát behálózó vasútvonalak háborús kihasználását tette lehetővé. Itt a mozdony látható.⁴²

Bemutatásra került a légi fegyvernem is. A repülőgépek egyik felhasználási módjáról kap képet a néző. Világítógolyók kilövésével jelzik a felderítőgépek az

³⁶ VHP 1914. december 20. 12.

³⁷ VHP 1915. január 10. 4.

³⁸ VHP 1915. február 14. 8

³⁹ VHP 1915. január 31. 9.

⁴⁰ VHP 1915. augusztus 29. 5.

⁴¹ VHP 1915. október 24. 1.

⁴² VHP 1915. január 13. 9.

orosz haderő állásait.⁴³ Egy nagyon hangulatos éjszakai felvétel mutatja munka közben a léghárítás új eszközeinek számító fényszórót és kezelőit.⁴⁴

A tengeren történő harcok eszközeiből csak két kép található a megjelent számokban. Az egyik az Északi-tengeren történő hadmozdulatban részt vevő német haditengerészetet mutatja, az angol partok elleni támadása közben.⁴⁵ A másik kép a Monarchia egyik tengeralattjáróját ábrázolja az Adrián. A tengeralattjáró nincs megnevezve.⁴⁶

Hadseregek - fegyvernemek

Bemutatták a résztvevő országok fegyvernemeit is: a belga,⁴⁷ a francia- gyalogság,⁴⁸ Németország,⁴⁹ a Monarchia gyalogsága⁵⁰, az orosz⁵¹ és a szerb gyalogság,⁵² a szerb tüzérség,⁵³ török gyalogság⁵⁴ és a török lovasság.⁵⁵ A hadseregek képi bemutatásánál egyedül a szerbiai haderőről kapunk szöveges ismertetést is.

Harctéri események

A véres összecsapásokat megjelenítő képek a hadifestők műveiről készültek. Nyilván elbeszélések alapján, kiegészítve az elképzelt eseményekkel. Német tarackok az elsütés pillanatában,⁵⁶ Przemysl vára előtt felrobbant rejtett földalatti akna, amely az az ostromló orosz hadseregben óriási pusztítást vitt végbe,⁵⁷ honvédeink előretörése a Kárpátokban – beállítottnak tűnő kép,⁵⁸ véres utcai harc egy szerbiai faluban,⁵⁹ orosz kozákok támadása Batum előtt a török csapatok ellen,⁶⁰ az oroszok visszaszorítása Pietrkovnál.⁶¹

⁴³ VHP 1914. december 27. 4.

⁴⁴ VHP 1915. augusztus 8. 1.

⁴⁵ VHP 1914. december 20. 1.

⁴⁶ VHP 1916. január 16. 1.

⁴⁷ VHP 1915. január 3. 12.

⁴⁸ VHP 1915. január 3. 9

⁴⁹ VHP 1914. december 27. 8.

⁵⁰ VHP 1914. december 27. 8.

⁵¹ VHP 1915. január 3. 5.

⁵² VHP 1915. október 17. 3.

⁵³ VHP 1915. október 17. 4.

⁵⁴ VHP 1915. szeptember 5. 1.

⁵⁵ VHP 1915. szeptember 12. 1.

⁵⁶ VHP 1915. január 24. 5.

⁵⁷ VHP 1915. február 7. 1.

⁵⁸ VHP 1915. február 28. 5.

⁵⁹ VHP 1915. november 21. 1.

⁶⁰ VHP 1915. december 13. 4.

⁶¹ VHP 1915. december 13. 5.

A harctér „békésebb”, de egyáltalán nem romantikus arca jelenik meg azon a képen, amelyen az eső áztatta „feneketlen” utakon kell emberi erővel a szállító eszközöket továbbjuttatni.⁶² Az igazi idillt is láthatta az olvasó, amikor egy csapat magyar katona egy épület, talán kastély lépcsőjén áll, meghódított orosz területen, kezükben pilseni söröskancsókkal mosolyognak a fényképezőgép lencséjébe.⁶³ A másik, békés életet sugárzó kép, hihetetlennek tűnő aláírással. Szalmatető falusi ház tetején gólyafészek, előtte lövészárkok katonákkal: „és a gólyák puskaropogás és ágyúdörgés közben is megmaradnak helyükön.”⁶⁴

Szerbiai haderő

A *Világháború Heti Postája* abban a szerencsés helyzetben volt, hogy „első kézből” közölhetett a szomszédos ellenséges haderőről képeket. Hadizsákmányként egy pécsi zászlós egy elesett szerb tisztnél talált filmtekercseket juttatott el a szerkesztőnek. Ezekből közlésre kerültek az alábbi képek: lovakra málházott lövegekkel vonulás a hegyek közt,⁶⁵ a csapat kedélyes táborozása asztal mellett az erdőben,⁶⁶ csapat vonulása a hegyekben, jól látszik a nehéz terepviszony,⁶⁷ pihenő egy hegyi faluban,⁶⁸ díszfelvonulás,⁶⁹ tüzérség pihenője a folyóparton, a hegyek karéjában,⁷⁰ a tüzérség emberi erővel vontatott lövegei és felszerelése hegynek felfelé menet,⁷¹ majd megismételve az először közölt fénykép.⁷² A képek elemzése hadtörténésszre vár, főleg azt vizsgálva, hogy a Monarchia elleni támadások idején készülhettek-e, vagy már visszavonulás közben, netalán valamelyik hadgyakorlaton. Mivel a képaláírásokban több filmtekercsről van szó, lehet, hogy több eseményt örökítenek meg fotók.

A foglyok életének bemutatása

Korábban kitértünk arra, hogy a hátországi nagyfokú munkaerőhiány miatt a hadifoglyokat beállították a termelésbe. Ez alól természetesen Németország sem volt kivétel. Azonban csak egy ilyen fotót közölt a lap. Angol, francia foglyok szalmaci-

⁶² VHP 1915. március 14. 1.

⁶³ VHP 1915. január 24. 8.

⁶⁴ VHP 1915. május 30. 5.

⁶⁵ VHP 1915. április 11. 1.

⁶⁶ VHP 1915. április 11. 8.

⁶⁷ VHP 1915. április 18. 5.

⁶⁸ VHP 1915. április 18. 8.

⁶⁹ VHP 1915. április 25. 5.

⁷⁰ VHP 1915. május 2. 5.

⁷¹ VHP 1915. június 6. 5.

⁷² VHP 1915. november 14. 1.

pőket fonnak egy német fogolytáborban.⁷³ A többi, hadifoglyokkal kapcsolatos képanyag vagy a körletükben tartózkodókat ábrázolja,⁷⁴ vagy éppen kísérik őket a hadifogságba, illetve más összefüggésben történtek a fényképfelvételek.⁷⁵ A propaganda kimondva is felhasználta a foglyok tábori életét saját céljaira: „Az orosz még a fogolytáborban is megadja magát. – E képünk élénken illusztrálja az orosz foglyokkal való jó bánásmódot.”⁷⁶

Települések

A harcokkal kapcsolatban találkozhatunk az érintett településekről készített fényképekkel is, békés képüket mutatva. Mindenekelőtt a minden későbbi véres eseményt elindító helyszín városát láthatjuk. Egy nagyon szép panoráma képet közölnek Szarajevóról.⁷⁷ A kétszer is elfoglalt Belgrádot két, ugyanaz a békés utcakép képviseli, kicsit más-más aláírással. Az első csak a „Mihály fejedelem utca” címet viseli,⁷⁸ a másik aláírása már: „Mihály fejedelem utca, ahol heves utcai harcok folynak”.⁷⁹ Görz főutcájáról,⁸⁰ és az elfoglalt Sabácról,⁸¹ kapunk békés életet sugárzó képet. A propaganda felhasználta a települések templomainak bemutatását is saját céljaira. Amíg a Suvalkot elfoglaló német csapatok „természetesen” a templomot megkímélték és az épségben látható,⁸² ugyanakkor az oroszok által lerombolásra került a német Neidenburg temploma.⁸³

Gyász

A hátországnak szembe kellett néznie – szó szerint értve – azzal a sajnálatos és fájdalmas valósággal, hogy nemcsak az ellenség katonája hal meg, hanem a mieink is. Ha nem is jelenik ez meg a maga véres és elborzasztó valóságában a *Világháború Heti Postájában* (nem szerepel temetetlen holttest), de a harcterek temetői, domború sírhalmai jelzik, hogy azért hősi halottak is vannak. A legkorábbi ilyen fénykép német katonákat ábrázol bajtársaik sírjánál,⁸⁴ majd egy katonatemetést láthatunk a

⁷³ VHP 1915. február 7. 5.

⁷⁴ VHP 1915. január 3. 13.; VHP 1915. február 21. 1., 9.)

⁷⁵ VHP. 1914. december 6. 9.; VHP 1915. január 31. 1.; VHP 1915. június 27. 7.; VHP 1915. május 9. 5.; VHP 1915. augusztus 1. 1.; VHP 1915. október 17. 1.

⁷⁶ VHP 1915. május 9. 5.

⁷⁷ VHP 1915. január 10. 12.

⁷⁸ VHP 1914. december 6. 5.

⁷⁹ VHP 1915. október 10. 5.

⁸⁰ VHP 1915. november 7. 1

⁸¹ VHP 1915. október 24. 5.

⁸² VHP 1915. január 24. 1.

⁸³ VHP 1915. január 17. 9.

⁸⁴ VHP 1915. január 10. 1.

harcmezőn,⁸⁵ a Halottak Napjának fronton lévő katonatemetőknél történő megemlékezést két kép mutatja be.⁸⁶

Hátország

Az 1914. augusztusi mozgósítás utáni napokban állították fel a „Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium Hadsegélyező Hivatala” néven azt a központi szervezet, melynek feladata volt a behívott katonák, hadiárvák, hadiözvegyek támogatása, segélyezése. Két képet közölt sajtónk. Az egyik a fehérműosztály munkatársnőit láthatjuk a hivatal főnökével, Kirchner Herman nyugalmazott altábornaggal a háttérben,⁸⁷ a másik kép a gyűjtő-propagandaosztály helyiségét ábrázolja, szintén a munkatársakkal.⁸⁸ Képen láthatjuk azokat a személyeket, akik a szövetséges török Vörös Félhold szervezetének képviselőjében, valamint a magyar Vörös Kereszt Egylet képviselőjében tárgyalóasztalnál ülnek, „Török-Magyar barátkozás” képaláírással. Az ábrázolt személyek neveit is megtaláljuk rajta.⁸⁹ A Vörös Kereszt Egylet fenntartott hadikórházakat is. Ezek közül a fővárosit mutatja be a fénykép, az ügyeletes tisztekkel és az egylet megbízottjaival. A személyek neveit nem tartották fontosnak feltüntetni.⁹⁰ Egy olyan képet is láthatunk, amely bármely hátsországi vasútállomáson is készülhetett. Itt egy németországi állomást láthatunk, a harctérre induló katonák búcsúztatásáról.⁹¹ Vagy, egy másik fénykép a szövetségesekről: egy meg nem nevezett német település főterén láthatjuk a harctérre készülődő német katonákat.⁹² A Monarchia fő szövetségesét is elérte az elhúzódozó háborús időszak negatívuma. A képen egy motoros ekét láthatunk, amint, eddig parlagon hagyott földet művel, „*hogy oda is vethessenek burgonyát, kukoricát.*”⁹³ Láthatunk egy hadikórházi körtermet, amely a szemben álló országok bármelyikében lehet, „*Idil a hadikórházban. Az ápolónő felolvasást tart*” aláírással.⁹⁴

Személyek

A személyekről készült fényképeket két kategóriába lehet sorolni. Az egyikbe tartoznak azok, ahol valamilyen esemény kapcsán többen láthatók, a másikba tartoznak az arcképek. Itt is lehetséges a csoportosítás: közismert személyek, és azok,

⁸⁵ VHP 1915. április 18. 1.

⁸⁶ VHP 1915. október 31. 1., 5.

⁸⁷ VHP 1915. április 25. 1.

⁸⁸ VHP 1915. május 9. 1.

⁸⁹ VHP 1915. május 2. 8.

⁹⁰ VHP 1915. július 18. 1.

⁹¹ VHP 1915. március 14. 5.

⁹² VHP 1915. május 23. 8.

⁹³ VHP 1915. február 15. 8.

⁹⁴ VHP 1915. január 10. 9.

akiket csak a közvetlen környezetük ismert. Ez utóbbiba tartozók a hősi halottak, valamint a harctéri cselekmények következtében eltűntek, akiket a családtagjaik kerestek a *Világháború Heti Postáján* keresztül. Ez utóbbi esetben ugyanazoknak a személyeknek képei több esetben is közlésre kerültek.

A közismert személyek képeit időrendben ismertetjük. Annak, hogy nem a két szövetséges uralkodót láthatta először az olvasó, egy oka lehetett. Az ok – általunk feltételezve – az, hogy baranyai földbirtokkal is rendelkezett, és Pécs városával jó kapcsolatot ápolt Frigyes főherceg. Az ő képe került először közlésre. A kép megjelentetését azonban az indokolta, hogy ebben az időszakban ő volt a Monarchia hadseregének főparancsnoka.⁹⁵ A „*Hű szövetségesek*”, II. Vilmos és I. Ferenc József arcképe a következő kettős portré, közös oldalon.⁹⁶ A lemondott közös külügyminiszter, Berchthold Lipót is látható.⁹⁷ Együtt látható lovag Krobotin Sándor, a Monarchia közös hadügyminisztere, és a magyar honvédelmi miniszter, báró Hazai Samu arcképe.⁹⁸ József főherceg, „*legmagyarabb Habsburg*” is szerepel az arcképek közt.⁹⁹ Augusztá főhercegnő, „*a magyar hadsegélyezés védőangyala*” vöröskeresztes önkéntes ápolónői egyenruhában lett lefényképezve.¹⁰⁰ A Szarajevóban elkövetett merénylet egyéves évfordulójára emlékezve leköszölte a hetilap Ferenc Ferdinánd és felesége, Hohenberg Zsófia fényképeit.¹⁰¹ Természetesen a képanyag között helyet kapott az új trónörökös, Károly és felesége, Zita arcképe.¹⁰² Leköszölték az új pápa, XV. Benedek arcképét is.¹⁰³ Külön rovatfeliratokat kaptak a mindig külön oldalon közölt „*ellenségeink*”: Poincare, francia köztársasági elnök, II. Miklós orosz cár, V. György, Nagy Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyság uralkodója.¹⁰⁴ Érdekes módon a legfőbb, legközelebbi ellenségekre csak később került sor: Nikita, Montenegró uralkodója és Péter, Szerbia királya.¹⁰⁵

A megjelent számok mindössze négy kitüntetett személyt mutatnak be. Közülük csak egyről kapunk olyan tájékoztatást, ami alapján Pécshez köthető személye: Frank János gyógyszerésztiszt, aki iskoláit városunkban járta ki,¹⁰⁶ testvére, Frank Richárd ezredorvos, lehet, hogy neki is voltak pécsi kötődései.¹⁰⁷ A másik két kitüntetett: Novák József,¹⁰⁸ és ifj. Dénes Iván, az 52. gyalogezred szakaszvezetői.¹⁰⁹ Az illetőségi helyükre vonatkozóan nem kapunk információt.

⁹⁵ VHP 1914. december 13. 1.

⁹⁶ VHP 1914. december 27. 9.

⁹⁷ VHP 1915. január 17. 5.

⁹⁸ VHP 1915. március 21. 5.

⁹⁹ VHP 1915. március 21. 1.

¹⁰⁰ VHP 1915. június 13. 1.

¹⁰¹ VHP 1915. június 27. 1.

¹⁰² VHP 1915. július 4. 1.

¹⁰³ VHP 1915. június 13. 5.

¹⁰⁴ VHP 1915. június 13. 5.

¹⁰⁵ VHP 1915. november 21. 5.

¹⁰⁶ VHP 1915. július 25. 5.

¹⁰⁷ VHP 1915. április 25. 9.

¹⁰⁸ VHP 1915. április 11. 9.

¹⁰⁹ VHP 1915. május 9. 9.

Összefoglalás

A háború idején megteltek a lapok illusztrációkkal (nemcsak fényképekkel, hanem karikatúrákkal, egyéb rajzokkal), hogy hitelesítsék, és amennyire lehet, átélhetővé tegyék a leírtakat. A *Világháború Heti Postája* is felhasználta a közlésnek, a mondánivaló alátámasztásának ezt a mostanra már átlagosnak, megszokottnak és ezáltal elvárhatónak mondható sajtóeszközt.

A *Világháború Heti Postája* az alábbi szempontok figyelembe vételével a Klimó Könyvtár kiemelkedő értékei közé sorolható:

- Hazánkban a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpontban (Klimó Könyvtár) és a Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Osztályán van meg az összes megjelent lapszám, együtt, bekötve.
- Ez pedig, ismerve a helyi sajtótermékek kutathatóságát, nem elhanyagolható tényező.
- A helyi képanyag közlésével a helytörténet számára máshol fel nem lelhető forrásanyagot közöl.
- A megyei könyvtáraktól kapott tájékoztatás szerint nagyon kevés az olyan, rendszeresen megjelent sajtókiadvány, amelyet a háborús konjunktúra hozott életre, de a háborús gazdasági helyzet romlása is szüntetett meg.

FORRÁSOK – RÖVIDÍTÉSEK

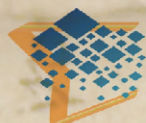
D	Dunántúl
MNL BaML	Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára. Pécs város Tanácsa iratai
PEK TGYO KK	PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Történeti Gyűjtemények Osztálya, Klimó Könyvtár
PN	Pécsi Napló
VHP	Világháború Heti Postája

IRODALOM

BUZINKAY 1993	BUZINKAY Géza: Kis magyar sajtótörténet. Budapest, 1993. (http://vmek.oszk.hu/03100/03157/03157.htm#20) [2012.08.05.]
CENZÚRA 2014	Cenzúrázott haditudósítások. (Keretes írás.) <i>Rubicon</i> , 24. (2014): 4–5. 107.
CSÁSZTVAY 2001	CSÁSZTVAY Tünde: A vállalkozások korának irodalma. A tömegtermelés kora. In: <i>Magyar Kódex 5. Az Osztrák-Magyar Monarchia</i> . Főszerk. SZENTPÉTERI József. Budapest, 2001. 170–171.
ENDREFI 2007	ENDREFI Istvánné: Gondolatok a magyarországi analfabétizmus történetéből. 2007. (http://irasszakerto-endrefi.hu/Data/Sites/1) [2013.11.09.]

- FÓNAGY 2001 FÓNAGY Zoltán: Technikatörténet. In: *Magyar Kódex.5. Az Osztrák-Magyar Monarchia*. Főszerk. SZENTPÉTERI József. Budapest, 2001. 410.
- GERŐ 2014 GERŐ András: Az elveszett magyar „aranykor”. In: *Európai testvérháború. 1914–1918*. Szerk. MARKÓ György – SCHMIDT Mária. Budapest, 2014. 55-56.
- GORDA é.n. GORDA Éva: Festőecset, fotó és film az első világháborúban. (www.haditudosito.gportal.hu/gindex.php?pg=34454286) [2012.10.24.]
- KATONA-SZARKA 2014 Képpé formált történelem. Szerk. KATONA Anikó – SZARKA Anita. Budapest, 2014.
- MUCSI 1984 MUCSI Ferenc: Sajtó, cenzúra Magyarországon az első világháború idején. *Történelmi Szemle*, 27. (1984):1–2. 192–202.
- SÁSDI SÁSDI Tamás: Kultúra a dualizmuskori Magyarországon. (<http://korok.webnode.hu/products/sasdi-tamas-kultura-a-dualizmuskori-magyarorszagon/>) [2014.11.05.]
- VISY 1999 VISY Zoltán: A „Pécsi Vörös Keresztes Önkényes Egészségügyi Osztag” az első világháborúban. In: *Tanulmányok Pécs történetéből* 5–6. Szerk. VONYÓ József. Pécs, 1999. 304., 307.

A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 13.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

